

رویکرد تئوری بازیها به مکتب کلاسیک در حوزه جرم شناسی

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۱۲/۰۹)

دکتر محمد کریم پور آل هاشم^۱

طیبه رضایی شورکی

چکیده

علم تئوری بازیها علم تحلیل موقعیتهای مختلفی است که افراد با یکدیگر تعامل و ارتباط دارند و هدف این علم، یافتن بهترین عملکرد هر یک از افراد در موقعیتهایی است که در آن قرار دارند. از طرفی دانش جرم شناسی به شناخت علل وقوع جرم می پردازد و سعی دارد با ارائه راهکاری علمی، از علل وقوع جرم بکاهد و زمینه را برای پیشگیری از رفتار مجرمانه فراهم آورد. به طور کلی آنچه در زمینه وقوع جرم حائز اهمیت است، موقعیتهایی مجرمانه ای می باشد که بزهکاران و بزه دیدگان در آن قرار میگیرند. یکی از مهمترین عللی که زمینه وقوع جرایم را فراهم کرده و گاهی تشدید مینماید، عملکرد نامناسب هر یک از افراد در موقعیت های مجرمانه می باشد. به طور کلی ورود علم تئوری بازیها به دنیای علم حقوق و تحلیل مکاتب جرم شناسی با پارادایم علم تئوری بازیها، علم حقوق را قادر می سازد تا به وسیله ابزاری مدرن و پر قدرت به پارادایمی نوین در زمینه جرایم و رسیدگی به جرایم و دادرسی های حاصل از آن دست یافته و راهبردهایی ارائه نماید که میزان دسترسی مکاتب جرم شناسی و نظام حقوقی ایران را به اهدافشان تسهیل و تسریع نماید. به طوری که علم تئوری بازیها قادر است با تحلیل موقعیتهای مجرمانه و مدیریت بازیهای مجرمانه و دادرسی های حقوقی، میزان ارتکاب جرایم را به نحوی چشم گیر کاهش داده و جنبه مهارشوندگی و بازدارندگی را تقویت نموده و راهبردهایی عملیاتی جهت تسریع در دادرسیها داشته و از اطاله دادرسی در بسیاری از پرونده ها جلوگیری نماید.

واژگان کلیدی: تئوری بازی، جرم شناسی، موقعیت مجرمانه، عقلانیت کیفری، رفتارشناسی

مقدمه

علم تئوری بازیها یا نظریه بازیها شاخه‌ای از علم ریاضی کاربردی است که ابزارهایی را برای تحلیل موقعیتهای و شرایط طرفین بازی و تصمیم‌گیریهای متقابل آنها فراهم می‌کند. تئوری بازی در مدیریت و کنترل موقعیتهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد. در دنیای علم حقوق کیفری، مکاتب مختلف جرم‌شناسی وجود دارند. این مکاتب حقوق کیفری و جرم‌شناسی سعیشان بر یافتن مدل جهت تبیین ماهیت جرایم، تبیین علل مختلف ایجاد جرم و تعیین راهکارهای عملیاتی برای کنترل نرخ جرم در جوامع و پیشگیری جرم در جامعه می‌باشد. هر مکتب جرم‌شناسی با پارادایم منحصر به فرد خویش به جرایم نظر داشته و با همین رویکرد به ارائه راهکار می‌پردازد. از طرفی ساختار نظام حقوقی ایران، بالاخص نظام حقوقی کیفری ایران، تحت تاثیر مکاتب جرم‌شناسی در طول تاریخ بوده است. به عنوان مثال می‌توان در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و یا در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ رد پایی از مکتب کلاسیک و نظریات مبتنی بر عقلانیت اقتصادی در رفتار مجرمانه از جرمی بن‌تام را مشاهده نمود. مکاتب مختلف جرم‌شناسی با توجه به رویکرد علمی شان و درجه اعتبار علمی شان جایگاه خود را در قانون‌گذاری در ساختار نظام حقوقی ایران حفظ کرده‌اند و سهم خود را در کاهش میزان ارتکاب جرایم و ارائه راهکار در پیشگیری و کنترل جرایم ایفا نموده‌اند. علم تئوری بازیها قادر است با تحلیل موقعیتهای مجرمانه و مدیریت بازیهای مجرمانه و دادرسی‌های حقوقی، میزان ارتکاب جرایم را به نحوی چشم‌گیر کاهش داده و جنبه مهارشوندگی و بازدارندگی را تقویت نموده و راهبردهایی عملیاتی جهت تسریع در دادرسیها داشته و از اطاله دادرسی در بسیاری از پرونده‌ها جلوگیری نماید.

بخش اول: نگاهی به پیشینه پژوهشی

مداح در پژوهش خود تحت عنوان بررسی انتقادی قوانین با توجه به ذهنیت محاسبه‌گر مجرمانه در جلوگیری از به وجود آمدن جرایم در حقوق ایران به بررسی موضوع تئوری بازیها و کاربرد آن در مکتب کلاسیک پرداخته است و بیان می‌دارد که: "جرمی بن‌تام در قرن هجدهم میلادی در

کشور انگلستان به خاطر متاثر بودن از پارادایم اقتصادی مکتب کلاسیک در جهان، نظریه حقوقی خویش را مبتنی بر اصول اقتصادی کرده و به مبحث ذهن محاسبه گر مجرمانه پرداخت. به طور کلی بیان میدارد که هر مجرم برای ارتکاب جرم، عواید ناشی از جرم را به همراه مجازات‌ها و دردهای در آینده مورد محاسبه عقلانی قرار داده و در نهایت تصمیم گیری میکند که جرم مورد نظر را انجام بدهد یا از آن منصرف گردد. بستری که ذهنیت مجرمانه در آن به محاسبه درد و لذت ناشی از جرم میپردازد، قوانین کیفری کشور میباشند. بنا بر این نظریه، قوانین و مجازات‌های قانونی، نیمه دیگر این محاسبه گری و عقلانیت کیفری بوده و در به وجود آمدن و همچنین ممانعت از جرایم نقش به سزایی دارند. تدوین قوانین کیفری مناسب میتواند زمینه ارتکاب بسیاری از جرایم را از بین برده و یا فراهم نماید. قوانین و نحوه اجرای قوانین و مقررات به مثابه زمینه و بستری میباشند که مجرمین در محاسبات ذهنی و اقتصادی خود همواره بدانها توجه کرده و در تصمیم گیری و انتخاب عقلانی خویش، از آنها بهره میجویند و اعمال خویش را بر اساس محاسبات ذهنی که به صورت اقتصادی و حقوقی بوده است، بروز داده و دست به اقدامات میزنند. علم تئوری بازیها در مکتب کلاسیک با توجه به محاسبه گری و انتخاب عقلانی یکی از مهم ترین اصول تحلیل این مکتب می باشد و استفاده عملی از اصول این علم در ساختار نظام حقوقی می تواند در بهبود عملکرد نظام حقوقی ایران تاثیر به سزایی داشته باشد. آنچه ما در پروژه تحقیقاتی خویش به نحوی متفاوت با این پژوهش بدان پرداخته ایم نیز بدین شرح میباشد که در این پژوهش با رویکرد تئوری بازیها به ذهنیت مجرمانه محاسبه گر نگریسته شده است و بر اساس اصول و فنون موجود در این علم به رفتارشناسی مجرمانه در چارچوب این مکتب جرم شناسی پرداخته میشود. (مداح، ۱۴۰۰، ص ۹) مداح در پژوهش خود تحت عنوان بررسی اثرات ساختار نظام حقوقی ایران با توجه به عقلانیت کیفری مجرم در پیشگیری از جرایم به بررسی موضوع تئوری بازیها نیز پرداخته است و بیان می دارد که: "ساختار نظام حقوقی ایران علاوه بر مزایا و اثرات مثبت حقوقی که در جامعه دارد، دارای خلاءهایی اساسی بوده است، به نحوی که این خلاءها زمینه به وجود آمدن جرایم بسیاری را رقم میزنند. نظریه ذهن محاسبه گر مجرمانه و عقلانیت کیفری جرمی بنتمام توضیح دهنده علت ارتکاب جرایم در اثر وجود خلاءهای قانونی در ساختار حقوقی ایران بوده است. به طور کلی بیان میدارد که هر مجرم برای ارتکاب جرم، عواید ناشی از جرم را به همراه مجازات‌ها و

دردهای در آینده مورد محاسبه عقلانی قرار داده و در نهایت تصمیم گیری میکند که جرم مورد نظر را انجام بدهد یا از آن منصرف گردد. پس یکی از مهمترین اصول جهت پیشگیری از جرایم بالا بردن کفه ترازوی مجازات نسبت به میزان لذت جرایم می باشد. در این بین تئوری بازپها با تبیین بازهای نوین و طراحی قواعد بازی و ارائه آموزشهای لازم به بازیکنان بازپهای حقوقی می تواند در پیشگیری از جرایم نقش بسزایی داشته باشد. آنچه ما در پروژه تحقیقاتی خویش به نحوی متفاوت با این پژوهش بدان پرداخته ایم نیز بدین شرح میباشد که در این پژوهش تئوری بازپها با تبیین راهکارها و راهبردهای اجرایی راه حل هایی را جهت پیشگیری از جرایم در نظام حقوقی ایران تبیین مینماید. (مداح، ۱۳۹۹، ص ۱۷۲)

رضایی شورکی در پژوهش خود تحت عنوان بررسی عقلانیت کیفری مجرمین بر اساس نوع جرم و بزهکاران در نظام حقوقی ایران نیز به بررسی موضوع تئوری بازپها مختلف است و بیان می دارد که: "عقلانیت کیفری یا ذهنیت محاسبه گر مجرمانه یکی از عواملی است که بر اساس نوع جرایم ارتكابی و بر اساس شخصیت متفاوت بزهکاران، کاملاً موضوعی متفاوت و متغیر میباشد. سزار بکاریا یکی از اندیشمندان و نظریه پردازان مکتب کلاسیک، نظریه حقوقی خویش را مبتنی بر اصول اقتصادی و مبحث عقلانیت کیفری نموده است. نظریه بازپها بیان می دارد با توجه به اینکه قوانین و نحوه اجرای قوانین و مقررات به مثابه زمینه و بستری میباشد که مجرمین در محاسبات ذهنی و اقتصادی خود همواره بدانها توجه کرده و در تصمیم گیری و انتخاب عقلانی خویش، از آنها بهره میجویند و اعمال خویش را بر اساس محاسبات ذهنی که به صورت اقتصادی و حقوقی بوده است، بروز داده و دست به اقدامات میزنند، لذا لازم است با بهبود وضع و اجرای قانون و اصلاح ساختار و قواعد حقوقی، مجرمان و بزهدیدگان را که بازیگران اصلی زمین بازی مجرمانه می باشند، هشیار و آگاه نموده و همین آگاهی و دانش را زمینه مدیریت بازی توسط آنان نمود و از این رهگذر بازپهای حقوقی را هوشمندانه مدیریت نمود. آنچه ما در پروژه تحقیقاتی خویش به نحوی متفاوت با این پژوهش بدان پرداخته ایم نیز بدین شرح میباشد که به موضوع عقلانیت کیفری مجرمین در زمینه ارتكاب جرم توسط آنها با رویکرد تئوری بازپها نگریسته میشود و

راهکارهایی جهت کنترل رفتار مجرمین به وسیله اثرگذاری بر عقلانیت کیفری آنان از طریق تئوری بازیها میپردازد. (رضایی شورکی، ۱۳۹۹، ص ۸۴۷)

• اهداف، سوالات، فرضیات تحقیق

هدف اصلی این پژوهش این است که تأثیرات نگرش علم تئوری بازیها به دانش و مکاتب جرم شناسی در ساختار نظام حقوقی ایران مورد بررسی قرار گیرد.

ورود نگاه و رویکرد علم تئوری بازیها به دانش و مکاتب جرم شناسی در ساختار نظام حقوقی ایران چه تأثیری دارد؟

با توجه به سوال اصلی تحقیق، میتوان فرضیه اصلی تحقیق را به نحوه زیر تبیین نمود.

ورود نگرش و پارادایم علم تئوری بازیها به دانش و مکاتب جرم شناسی در ساختار نظام حقوقی ایران تأثیرات بسیار و مثبتی دارد.

• روش تحقیق

به طور خلاصه و کلی بایستی بیان نمود که روش این تحقیق از ۳ حیث قابلیت بررسی دارد. از حیث هدف تحقیق و از جهت مسیر انجام شده تحقیق و از جهت ابزار مورد استفاده تحقیق جهت جمع آوری اطلاعات. به طور کلی می توان بیان داشت که روش تحقیق از حیث جهت تحقیق از نوع بنیادی می باشد. روش تحقیق از حیث مسیر انجام این تحقیق از نوع نظری بوده است و در نهایت روش تحقیق از حیث ابزار مورد استفاده در تحقیق، از نوع مطالعات کتابخانه ای با ابزار فیش برداری بوده است. هدف و روش این تحقیق و پژوهش از نوع بنیادی می باشد. این تحقیق از نوع تحقیقات نظری است که در آن محقق بدون داشتن یک هدف کاربردی خاص، صرفاً برای توسعه دانش به مطالعه می پردازد. همچنین روش انجام این تحقیق نظری بوده است و از مطالعات کتابخانه ای و از طریق فیش برداری بهره جسته شده است. روش های کتابخانه ای شامل فرایندی منظم و گام به گام است که برای گردآوری اطلاعات جهت نگارش این مقاله علمی مورد استفاده

قرار گرفته است. در طول فرایند این روش همواره لازم است که به عقب برگردیم و اطلاعات قبلی را دستکاری، تعدیل و بازنویسی نماییم. بطور کلی در روش‌های گردآوری اطلاعات در این پژوهش از ابزار مناسب اعم از فیش برداری استفاده شده است.

بخش دوم: بررسی و شناخت علم تئوری بازیها

می‌توان به طور کلی بیان کرد که منظور از بازی و آن چه در نظریه‌ی بازی‌ها به آن «بازی» اطلاق می‌شود عبارت است از: «شرایطی که در آن تصمیم هر فرد بر تصمیم فرد دیگر تأثیر بگذارد و تمام افرادی که در آن شرایط قرار دارند به این نکته واقف باشند»، لذا «رقابت» و «همکاری» می‌تواند به عنوان یک بازی تلقی شود. براین اساس «نظریه بازی» عبارت است از: «علمی که به مطالعه تصمیم‌گیری افراد در شرایط تعامل با دیگران می‌پردازد». به تعبیر دیگر نظریه‌ی بازی‌ها علم مطالعه‌ی بازی‌ها است و می‌خواهد نشان دهد که وقتی افراد در شرایط یک بازی قرار می‌گیرند چگونه می‌توانند تصمیم عاقلانه بگیرند. دکتر قهرمان عبدلی^۱ در کتاب خود در تعریف علم تئوری بازیها چنین بیان نموده اند که: «نظریه بازی‌ها زیرمجموعه‌ای از علم ریاضیات است که می‌کوشد با استفاده از طراحی و تحلیل سناریو، رفتارها و نتایج تصمیم‌گیری موجوداتی را که حق انتخاب دارند، در تعامل با یکدیگر پیش‌بینی کند. نظریه بازی‌ها می‌کوشد شرایط پیچیده در تعامل حیوانات، انسان‌ها، سازمان‌ها، کسب و کارها، اقتصادها و کشورها را تا حدی ساده کند که بتوان آن بازی پایه^۲ آن تعامل را تشخیص داد.

قدم اول در مطالعه بازی‌های دو نفره ایستا با اطلاعات کامل، طریقه نشان دادن بازی در «فرم ماتریسی» آن است.

فرم ماتریسی بازی‌های دو نفره در قالب یک «جدول» رسم می‌شود و به شرح ذیل است:

^۱ قهرمان عبدلی، استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران

^۲ Basic game

یک - سطر های ماتریس: هر سطر ماتریس نشان دهنده یکی از استراتژی های بازیکن اول است. پس در سمت چپ ماتریس، در کنار هر یک از سطر های ماتریس نام استراتژی مربوط به آن سطر نوشته می شود.

دو - ستون های ماتریس: هر ستون ماتریس نشان دهنده یکی از استراتژی های بازیکن دوم است. پس در بالای ماتریس، بر روی هر یک از ستون های ماتریس نام استراتژی مربوط به آن ستون نوشته می شود.

سه - سطر های ماتریس متعلق به بازیکن اول (R) است پس در سمت چپ ماتریس نام بازیکن اول (R) را می نویسیم.

چهار - ستون های ماتریس متعلق به بازیکن دوم (C) است پس در بالای ماتریس نام بازیکن دوم (C) را می نویسیم.

پنج - درایه های ماتریس: هر درایه ماتریس از دو عدد تشکیل می شود که از سمت چپ، اولین عدد پیامد بازیکن اول و دومین عدد پیامد بازیکن دوم را نشان می دهد.

می توان ماتریس پیامد بازیکنان را جدا از هم نیز نوشت. در این صورت پیامدهای هر یک از بازیکنان در ماتریس های جداگانه نوشته می شود. به بازی هایی که دارای دو بازیکن باشند «بازی دو ماتریسی» می گویند.

در صورتی که بازی مجموع ثابت باشد نوشتن پیامد بازیکن اول کفایت می کند و پیامد بازیکن دوم عددی است که جمع جبری آن با پیامد بازیکن اول عدد ثابت مورد نظر می شود.

با دقت در این مثال میتوان مفهوم فرم ماتریسی بازی را درک نمود. دو شرکت I و شرکت J دشت هایی را در مجاورت هم برای استخراج نفت اجاره کرده اند که به منبع نفتی مشترکی دسترسی دارند (مثل منابع مشترک ذخایر نفتی ایران و کشورهای عربی) و هزینه، نوع چاه و قیمت نفت برای این دو شرکت یکسان است. در چنین شرایطی هر شرکتی که بیشتر استخراج کند به

شرکت دیگر کمتر خواهد رسید البته بازی مجموع صفر نیست چرا که تنها بدست آوردن نفت مهم نیست بلکه سود بدست آمده اهمیت دارد. از طرفی هر شرکت نفتی برای زدن چاه نفتی دو انتخاب دارد: چاه باریک N ، چاه عریض W . دو شرکت از نوع چاه انتخابی شرکت حریف بی اطلاع هستند و می‌دانند که:

الف - اگر هر دوی آن‌ها زدن چاه باریک را انتخاب کنند هر یک از آن‌ها سودی معادل ۱۴ میلیون دلار بدست خواهد آورد.

ب - اگر هر دوی آن‌ها زدن چاه عریض را انتخاب کنند هر یک از آن‌ها سودی معادل ۱ میلیون دلار بدست خواهد آورد.

پ - اگر یکی از دو شرکت چاه عریض بزند و دیگری چاه باریک را انتخاب کند، شرکتی که چاه عریض زده است ۱۶ میلیون دلار سود خواهد کرد و شرکت حریف ۱ میلیون دلار ضرر خواهد دید.

بخش سوم: بررسی و تحلیل حقوقی مکتب کلاسیک

به طور کلی مکتب کلاسیک اعتقاد به این موضوع دارد که ارتکاب یک جرم علتی درونی دارد و بر اساس عقلانیت شخص، جرمی صورت می‌گیرد و همچنین انسانها در ارتکاب جرم، هیچگونه جبری ندارند و بر اساس اراده آزاد خود اقدام به فعالیت‌های مجرمانه می‌زنند. اشخاص برای ارتکاب جرم، مجازات آن را در نظر می‌گیرند و با تجزیه تحلیل و انجام محاسبات ذهنی، در مورد ارتکاب و یا عدم ارتکاب جرم تصمیم‌گیری مینمایند. این مکتب شدت مجازات را یکی از ابزارهای مناسب جهت پیشگیری از جرم و ارتکاب جرم توسط بزهکاران می‌داند. این مکتب مفهوم کیفر را در نهضت قانون‌گذاری قرن نوزدهم از معطوف بودن هدف مجازات به گذشته، به آینده و پس از جرم تغییر داد. این مکتب عنوان کرد که هدف از اجرای عدالت این است که از این پس جرم دیگری ارتکاب نیابد. بنابراین منظور نهایی مجازات پیش از آن که تأمین ملاحظات اخلاقی باشد، حمایت از منافع اجتماعی است. پایه‌گذاران مکتب اصالت سودمندی به طور کلی

دو اندیشمند به نام هستند که عبارتند از: الف - ژرمی بنتام ب - سزار بکاریا . ژان ژاک روسو و منتسکیو نیز در برخی از کتب از پیروان این مکتب به شمار رفته‌اند .

الف - ژرمی بنتام: این فیلسوف انگلیسی فلسفه خود را بر روی برخی از داده‌های روان‌شناختی و تأثیرات کیفی نفسانی که در عزم اراده انسان ظهور و به بیزاری از رنج و خرسندی از لذت تقرر می‌یابد، استوار کرده است. به نظر بنتام کیفرها باید به سختی اجرا شوند و طرفدار شدت، حتمیت و سایر کیفیات متناسب مجازات، که سودمندی و ضرورت آن را تضمین می‌کند مراعات شود . بنتام اعتقاد داشت که کیفرها باید ضرورت داشته باشند و مفید فایده باشند . بنتام نتیجه و غرض کیفر را این جمله می‌دانست که: «بیشترین خوشبختی را برای بیشترین افراد» تضمین کند و قانون‌گذار را به مثابه «مربی» می‌دانست . بنتام بر این عقیده بود که قوانین کیفری بر عزم و اراده انسان تأثیر روانی می‌گذارد و از پیش پیامد آن را پیش‌بینی می‌کند . بنابراین عبرت‌انگیزی کیفرها اثر بازدارنده دارد، زیرا انسان قادر است پیش از ارتکاب جرم سود و زیان خود را از این فعل محاسبه کند با توجه به اینکه حساسگری انسان قبل از ارتکاب به جرم می‌باشد . بنتام «زندانی» را بهترین راه مقابله با جرم می‌دانست . وی برای کیفرها دو گونه ارزش قائل است: الف - ارزش ظاهری: رنج احتمالی است که از توصیف مجازات در ذهن مردم متصور می‌شود . کیفری را که ارزش ظاهری آن به اندازه یا بیشتر از ارزش واقعی ترجیح دارد. ب - ارزش واقعی: رنج کامل کیفر است .

ب - سزار بکاریا: از ستون‌های مکتب اصالت سودمندی است، دانشمندی ایتالیایی بود که توانست اذهان را به «ضرورت» و «سودمندی» کیفر جلب نماید . بکاریا از اشاعه‌دهندگان جدایی حقوق کیفری از دین و حتی اخلاق فردی است. وی می‌گوید: مکافات بزهکار باید ثمربخش باشد و از اجرای آن سودی عاید اجتماع شود. او با کیفر «اعدام» جز در مواقع استثنایی مخالف است و موافق قطعیت و حتمیت و سرعت مجازات است . بکاریا از کیفرهای سنگین، شکنجه‌ها و خودرأیی دادرسان که سرنوشت بزهکاران را دستخوش هوی و هوس قرار می‌دادند سخت می‌تازد و خواهان عدالتی ملهم از عدالت الهی است، ضمن آن که بر جدایی روشن و دقیق این دو اصرار می‌ورزد و

رفع هرگونه ابهام و پیچیدگی منابع کیفری را خواستار است.^۱ می توان به جرات بیان نمود که مکتب کلاسیک یکی از مکاتب مهم جرم شناسی است که در نظام حقوقی جای خود را باز نموده است و قوانین زیادی را تحت تاثیر رهنمونهای خویش کرده است. رویکرد علم تئوری بازیها در این مکتب نکات ارزنده و برجسته و حائز اهمیتی را مطرح میسازد که در فصل دوم بدان پرداخته می شود.

بخش چهارم: نگاهی به موثرترین مکتب جرم شناسی بر نظام حقوقی ایران

با توجه به اینکه مجرمین در ارتکاب جرم و انجام رفتارهایشان، همواره محاسباتی اقتصادی حقوقی دارند. آنان بر پایه قوانین کیفری و نحوه اجرای قوانین، تجربیاتی اجتماعی حقوقی می یابند که در تحلیل اقتصادی آنها برای ارتکاب جرم و انجام رفتارهای مجرمانه موثر و مهم است. آنها دارای فرمول و معادله ای بوده اند که نام آن فرمول و معادله، ذهنیت محاسبه گر مجرمانه و یا عقلانیت کیفری است. قالب کلی این فرمول محاسبه سود و زیان حاصل از اقدام مجرمانه میباشد. آنان لذت حاصل از فعالیت مجرمانه را در برابر مجازات احتمالی آینده که برایشان ناخوشایند است، قرار داده و دست به مقایسه و در نهایت انتخاب میزنند. بنابراین محتوا و ماهیت فرمول و معادله عقلانیت کیفری، توسط قوانین و مقررات و اجرای آنها میباشد. این قوانین داده هایی هستند که جدول هزینه فرصت اقتصادی مجرمان را کامل کرده و او را تا انتخاب نهایی همراهی میکنند. گاهی این همراهی به شکل مثبت بوده است و مجرم را به این نتیجه میرساند که دست از ارتکاب جرم بردارد، چرا که درد ناشی از انتخابش، بسیار بزرگتر از سود حاصله خواهد بود و گاهی این همراهی به شکل منفی بوده است و مجرم را به این نتیجه میرساند که دست به ارتکاب جرم بزند، چرا که سود ناشی از انتخابش، بسیار بزرگتر از درد حاصله خواهد بود. به عنوان مثال در مورد قتل رومینا اشرفی، پدر با توجه به مواد ۲۹۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و سایر مواد قانونی که مکمل ماده فوق الذکر میباشند، در نهایت به این نتیجه میرسد که پسر متجاوز را به قتل نرساند. چرا که با این اقدام مرتکب جرم قتل عمد شده و با مجازات قصاص روبرو میگردد. و همچنین با توجه به ماده ۳۰۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به این نتیجه میرسد که دختر خود را به قتل

^۱ جرم شناسی نظری ولد، برنارد تامس جی، انتشارات سمت، ترجمه علی شجاعی، ۱۳۹۸.

برساند. چرا که سود حاصل از این اقدام مجرمانه که برایش به شکل اعاده حیثیت و آبرو بوده است، از درد ناشی از مجازات که نهایتاً ۱۰ سال حبس بوده است، بسیار بیشتر بوده است. اگر مجازات چنین اقدامی، قصاص بود، هرگز دست به این اقدام نمیزد، چرا که گویا این شخص در ابتدا جانش برایش مهم و ارزشمند بوده است و در درجه بعدی آبرویش برایش اهمیت داشته است. بدون شک تجربیات و دانش یک حقوق دان به شکل مشاوره به او در این تصمیم گیری کمک نموده است. در این انتخاب ساده، شاهد مفاهیمی اقتصادی، حقوقی هستیم که در انتخاب و تصمیم گیری این شخص بسیار مهم و موثر بوده اند. بدون شک وجود قوانینی دیگر، از جمله موارد مرتبط با اجرای مجازات و نظام آزادی مشروط و موارد دیگری که به نحوه اجرای مجازات مربوط بوده است، مشوق و محرک و عامل اطمینان خاطر وی برای ارتکاب بدین عمل و رفتار بوده است. نظام حقوقی ایران با در نظر گرفتن عقلانیت کیفری مجرمین و همچنین ذهنیت مجرمانه محاسبه گر مجرمین که آنها را در ایفای نقش مجرمانه خود تبدیل به یک اقتصاد دان و حقوق دان برجسته می نماید، سعی نمود است که همواره با قانون گذاری و اعمال مجازات متناسب، جلوی اقدامات مجرمانه محاسبه گر را بگیرد ولی می توان در مواردی نقض این مورد را آشکارا مشاهده نمود. اگر چه تبیین گزاره ای که بیان خواهد گردید نیاز به پژوهشی دقیق با کاری آماری گسترده دارد ولی می توان بیان نمود که "بسیاری از جرایمی که در کشور ایران ارتکاب می یابد به خاطر نبودن و کم اثر بودن مکتب کلاسیک در نظام قانون گذاری است" و یا می توان بیان نمود که: "قانون کاهش مجازات حبس تعزیری تاثیر زیادی بر افزایش جرایم داشت، چرا که افراد بر اساس عقلانیت کیفری و ذهنیت مجرمانه محاسبه گر، با در نظر گرفتن مجازاتی که کاهش یافته و سودی و منفعتی که از ارتکاب جرایم بدست می آورند، در نهایت ارتکاب جرم را انتخاب میکنند." با توجه به توضیحاتی که بیان گردید می توان گفت که مکتب کلاسیک از مهمترین مکاتب موثر در نظام حقوقی ایران است که گاهی با حضورش در قانون گذاری و گاهی با عدم حضورش در قانون گذاری اثرات مستقیم و مثبت خود و اثرات غیر مستقیم حاصل از عدم حضورش را، نمایان می کند.

بخش پنجم: تبیین مکتب کلاسیک بر اساس تئوری بازیها

به طور کلی مکتب کلاسیک بیان میکند که علت ارتکاب جرایم در بزهکاران، اراده و آزادی و عقلانیت کیفری آنها و ذهنیت مجرمانه محاسبه گر در آنان می باشد و از طریق عقلانیت و محاسبه گری، دست به ارتکاب جرم می زنند. همچنین برای پیشگیری از جرایم در افراد بایستی مجازات بر اساس شدت و حتمیت و قطعیت به نحوی اعمال شود که افراد تمایلی به ارتکاب جرایم را نداشته باشند. اکنون نوبت به تبیین مثالی از دنیای واقعی است تا بتوان کارکرد مکتب کلاسیک را مشاهده نمود و بعد از آن لازم است که موفقیت و عدم موفقیت این مکتب در مثال ذکر شده و سایر موارد مشابه در دنیای واقعی مشخص گردد و در نهایت علم تئوری بازیها وارد تحلیل این مکتب گردد. مثالی که کاملاً متناسب با مکتب کلاسیک می باشد، قتل رومینا اشرفی است. رومینا اشرفی^۱ دختر نوجوان ۱۴ ساله ایرانی اهل تالش بود که پدرش او را به قتل رساند. او پیش از مرگ به علت مخالفت خانواده با ازدواجش، به همراه دوست پسرش از خانه گریخته بود، اما پلیس او را دستگیر کرد و به پدرش تحویل داد. قتل او واکنش های زیادی را در شبکه های اجتماعی به همراه داشت. طبق گفته برخی منابع، پدر او پس از مشورت با دامادش که وکیل دادگستری است و با اطلاع از اینکه در قانون مجازات اسلامی ولی دم قصاص نمی شود، وی را با داس به قتل رساند. به گفته وکیل مادر رومینا، رئیس دادگاه از رضا اشرفی پرسید «اگر تو معتقد بودی ناموست لکه دار شده، چرا بهمن خاوری را نکشتی؟... آیا این رفتار یک پدر با فرزندش است؟» و رضا اشرفی پاسخ داد: «اگر بهمن را می کشتم قصاص می شدم».

رومینا اشرفی قبل از ۱۳ سالگی عاشق پسری ۲۸ ساله به نام بهمن خاوری شده بود. پدر رومینا (رضا اشرفی) ظاهراً به دلیل اختلاف فرهنگی (مذهبی) که بین دو خانواده وجود داشت، مخالف ازدواج آنها بود. در ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۹، رومینا به همراه بهمن خاوری فرار کرد اما یک روز

^۱ (۱۵ مرداد ۱۳۸۵ - ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۹). از خانواده اشرفی صمیمانه عذر خواهی مینمایم. لازم به ذکر است که اینجانب، همانند آنها داغدار این ضایعه تأسف بار هستم و از خداوند متعال برای آن مرحومه مغفوره طلب غفران و شادی روح را مسئلت مینمایم. از این خانواده محترم صمیمانه خواستارم تا اینجانب را در غم خود شریک بدانند. هدف از بیان این داستان واقعی این بود تا موقعیت مجرمانه چنین جرایمی در حق این کودکان معصوم و مظلوم تکرار نشود و امیدواریم با قوانین با اصلاح خود، بتواند از شدت و میزان این جرایم بکاهد.

بعد، خانواده اش شکایتی تحت عنوان «آدم‌ربایی» در دادسرا ثبت کردند که منجر به تعقیب قانونی و بازداشت آنها شد. به گفته خاله رومینا، برای آنکه رومینا را راضی به بازگشت کنند، به او پیغام می‌رسانند که پدرش با ازدواجش موافق است. بر این اساس، خانواده خاوری سفره عقدی آماده می‌کنند، ولی در زمان مقرر، رضا اشرفی با پلیس در آن‌جا حاضر می‌شود.

به گفته افراد محلی، رومینا به علت ترس از جان‌ش و آشنایی با خلقیات پدرش، تمایلی به بازگشت به خانه نداشته است اما پلیس به ناچار و طبق قوانین، او را به پدرش تحویل داد. به گفته معاون دادگستری گیلان «پدر رومینا با ملاطفت و مهربانی که نشان داده بود اعتماد بازپرس را جلب کرده بود و با بررسی جمیع شرایط، علتی برای تحویل ندادن دختر به خانواده‌اش در آن زمان وجود نداشته است». آن‌ها شب را در منزل یکی از بستگان در آستارا به صبح رساندند و فردای آن روز راهی روستای‌شان شدند. در ۱ خرداد ۱۳۹۹ پدر ابتدا سعی کرد رومینا را خفه کند اما موفق نشد و پس از آن سر او را با داس برید. به گفته یکی از مقامات دادگستری گیلان پدر رومینا بلافاصله پس از قتل دختر، از کرده خود پشیمان شد و از خانه بیرون آمد و تقاضای کمک کرد که بی‌فایده بود. اقوام رومینا (که چند دقیقه بعد از قتل، به محل حادثه رسیده بودند) می‌گویند: رضا اشرفی داس خونی و بخشی از موهای رومینا را بالا گرفته و گفته «غیرت من را ببیند که بچه خودم را کشته‌ام». با شیون‌های مادر و بقیه همسایه‌ها پلیس از راه رسید و قاتل را بازداشت کرد. از دیدگاه حقوقی و قضایی، مطابق با ماده ۳۰۱ قانون مجازات اسلامی، پدر در جایگاه ولی قهری در قتل فرزند قصاص نمی‌شود بلکه قصاص تبدیل به دیه و تعزیر می‌شود. در روزهای پس از مرگ رومینا، گزارش‌های مختلفی درباره جنون آنی پدرش و پشیمانی او از انجام قتل منتشر شد. این در حالیست که بر اساس گزارش نشریه شهروند که در ۱۰ خرداد ۱۳۹۹ منتشر شد، پدر رومینا یک ماه پیش از ارتکاب قتل، در مورد میزان مجازات احتمالی چنین جرمی تحقیق کرده بود. او در تماس تلفنی با دامادش (که وکیل دادگستری است) دریافته بود که طبق قوانین ایران، پدر ولی دم است و قصاص نمی‌شود. خلاء قانونی به نام نبودن لایحه تأمین امنیت زنان در برابر خشونت منجر به وقوع چنین جرایم و قتل‌های ناموسی می‌شود. لایحه تأمین امنیت زنان در ایران هفت سال در انتظار گرفتن تأیید از قوه قضاییه مانده‌است و هر بار به علل متفاوت از نوبت رسیدگی خارج می‌شود.

این لایحه در صورت تصویب، جان زنان و دختران آسیب دیده را تا حدودی محافظت خواهد کرد. با تکیه بر لایحه تأمین امنیت زنان و در شرایطی که خطر جانی برای زن یا دختر وجود داشته باشد. پلیس موظف خواهد شد با ایجاد واحدهای ویژه پیشگیری و مبارزه با خشونت در کلانتری ها، از استرداد وی به خانواده جلوگیری کرده و در عوض، شرایط پناه وی را در سازمان بهزیستی فراهم کند. همچنین سازمان بهزیستی کشور موظف خواهد شد در راستای تحقق اهداف این قانون، با شناسایی، پذیرش و نگهداری و ارائه خدمات تخصصی به زنان خشونت دیده یا در معرض خشونت - و در صورت لزوم فرزندان ایشان - شرایط مطلوب را فراهم نماید. هر آنچه از این پرونده هولناک بر می آید، این نکته را می رساند که ارتکاب این قتل فجیع بر اساس مکتب کلاسیک و عقلانیت کیفری و ذهنیت مجرمانه محاسبه گر بوده است. قاتل بر اساس محاسبه برای ارتکاب جرم، با توجه به سود و منفعتی که تحت عنوان غیرت و شهرت به مردانگی در روستا بدست می آورد و با توجه به مجازاتی که در انتظار وی بوده است، دست به ارتکاب جرم می زند. با توجه به این نکته مهم می توان بیان نمود که مکتب کلاسیک در این زمینه بسیار موفق بوده است ولی نظام حقوقی ایران با توجه به عدم تبعیت در قانون گذاری و عدم در نظر گرفتن نظریات مکتب کلاسیک، با غفلت از این چنین موارد، زمینه و بستر را برای چنین تفکرات جنون آمیزی باز نموده است. اکنون نوبت به علم تئوری بازیها می رسد تا با ورود به دنیای این مثال واقعی به مکتب کلاسیک در جهت رسیدن به اهداف عمده اش کمک و همراهی نماید.

بند اول: علت یابی جرم در مکتب کلاسیک از منظر تئوری بازیها

برای علم تئوری بازیها این موقعیت مجرمانه به مثابه یک بازی می باشد که در آن طرفین بازی که عبارتند از قاتل و مقتول ایفای نقش میکنند. مکتب کلاسیک در نظر دارد که جرم قتل توسط پدر رومینا صورت نگیرد، لذا برداشتش چنین است که پدر رومینا بر اساس عقلانیت کیفری و محاسبه مجازات و در نظر گرفتن مجازات دست به چنین جنایتی می زند و در نظر دارد با مجازاتی سنگین تر مانع از اقدام مجرمانه او گردد. ولی با تمام تلاشی که دارد موفق عمل نمی کند و پدر رومینا نه تنها با توجه به مکتب کلاسیک از انجام جرم منصرف نمی شود، بلکه جرم را به شکلی فجیع تر مرتکب می شود. مکتب کلاسیک شاید باعث شود که پدر رومینا، بهمن را به قتل نرساند ولی

همین مکتب کلاسیک باعث میشود که پدر رومینا، رومینا را به طرزی فجیع تر به قتل برساند. این نقطه بن بست مکتب کلاسیک است. اکنون نوبت به تئوری بازیها است. تئوری بازیها وارد میدان مکتب کلاسیک می شود. موقعیت مجرمانه برایش به صورت بازی تعریف می شود. بازیکنان این بازی تنها پدر رومینا و رومینا نیستند. پلیس به نمایندگی نظام قضایی، بهمن به عنوان شخصی موثر از دیگر بازیکنان این بازی هستند ولی برای سادگی روابط تنها به بازی بین دو بازیکن پدر رومینا و رومینا می پردازد. در این بازی پدر رومینا ۳ استراتژی دارد: استراتژی اول این است که بهمن را بکشد و قصاص شود، استراتژی دوم این است که رومینا را بکشد و چند سال حبس شود، استراتژی سوم این است که هیچ کدام را نکشد و با بی آبرویی زندگی کند. با توجه به انتخابی که بر اساس عقلانیت پدر رومینا انجام داده است، می توان متوجه شد که برای او قصاص شدن بیشترین مطلوبیت منفی را داشته است، بی آبرویی برای او مطلوبیتی منفی به مراتب کمتر از قصاص داشته است و قتل رومینا مطلوبیت منفی قابل قبولی برایش داشته است. اگر بخواهیم به عنوان مثال و نمادین از اعداد استفاده کنیم تا بتوانیم با تحلیل تئوری بازیها، این مورد را بررسی کنیم می توان از ۳ عدد استفاده نمود. عدد منفی هزار (۱۰۰۰-) که نماینده قصاص و عدد منفی صد (۱۰۰-) که نماینده بی آبرویی و عدد منفی ده (۱۰-) که نماینده قتل رومینا است. رومینا نیز ۲ استراتژی دارد: استراتژی اول اعتماد کردن است و استراتژی دوم اعتماد نکردن و عکس العملهایی مثل فرار مجدد است. رومینا اگر اعتماد کند با سودی احتمالی که وعده ازدواج با بهمن است مواجه می شود و اگر اعتماد نکند با ضرری قطعی که عدم ازدواج با بهمن است مواجه میگردد. با توجه به انتخابی که بر اساس عقلانیت، رومینا انجام داده است، می توان متوجه شد که برای او اعتماد کردن، کمترین مطلوبیت منفی را داشته است، بی اعتمادی برای او مطلوبیتی منفی به مراتب بیشتر از اعتماد کردن داشته است. اگر بخواهیم به عنوان مثال و نمادین از اعداد استفاده کنیم تا بتوانیم با تحلیل تئوری بازیها، این مورد را بررسی کنیم می توان از ۲ عدد استفاده نمود. عدد منفی دویست (۲۰۰-) که نماینده اعتماد کردن و عدد منفی سیصد (۳۰۰-) که نماینده بی اعتمادی است. فرم استراتژیک این بازی به شرح جدول زیر است. درایه های سمت راست در هر خانه جدول نماینده مطلوبیت پدر رومینا است و درایه های سمت چپ در هر خانه جدول نماینده مطلوبیت

رومینا است . اکنون باید انتخاب عقلایی در هر کدام را پیدا نمود . بازی را باید از دیدگاه هر دو نفر مورد بررسی قرار داد .

هیچ کدام را نکشد و بی آبرو شود	رومینا را بکشد و زندان برود	بهمن را بکشد و قصاص شود	استراتژیهای پدر رومینا (ستون ها) استراتژیهای رومینا (سطر ها)
۱۰۰- و ۲۰۰-	۱۰- و ۲۰۰-	۱۰۰۰- و ۲۰۰-	اعتماد کند تا ازدواج کند
۱۰۰- و ۳۰۰-	۱۰- و ۳۰۰-	۱۰۰۰- و ۳۰۰-	اعتماد نکند و ازدواج هم نکند

جدول ماتریسی مکتب کلاسیک

از آنجا که اعداد منفی در تحلیل کار را کمی سخت میکنند، لذا برای استفاده از مثال عددی، از اعداد مثبت استفاده میشود و مسیر طی شده بالا برای رسیدن به فرم استراتژیک مجدداً طی می شود تا به جدول ماتریسی فوق (منتهی با اعداد مثبت قابل درک تر) برسیم . برای تعیین میزان مطلوبیت پدر به شکل مثبت (نه به شکل منفی که در بالا بدان اشاره شد) می توان از ۳ عدد استفاده نمود . عدد مثبت ده (+۱۰) که نماینده قصاص و عدد مثبت صد (+۱۰۰) که نماینده بی آبرویی و عدد مثبت هزار (+۱۰۰۰) که نماینده قتل رومینا است . همچنین برای تعیین میزان مطلوبیت رومینا به شکل مثبت (نه به شکل منفی که در بالا بدان اشاره شد) می توان از ۲ عدد استفاده نمود . عدد مثبت سیصد (+۳۰۰) که نماینده اعتماد کردن و عدد مثبت دویست (+۲۰۰) که نماینده بی اعتمادی است . با توجه به این تغییر اعداد مجدداً جدول ماتریسی زیر را داریم:

هیچ کدام را نکشد و بی آبرو شود	رومینا را بکشد و زندان برود	بهمن را بکشد و قصاص شود	استراتژیهای پدر رومینا (ستون ها) استراتژیهای رومینا (سطرها)
۱۰۰ و ۳۰۰+	۱۰۰۰ و ۳۰۰+	۱۰ و ۳۰۰+	اعتماد کند تا ازدواج کند
۱۰۰ و ۲۰۰+	۱۰۰۰ و ۲۰۰+	۱۰ و ۲۰۰+	اعتماد نکند و ازدواج هم نکند

جدول ماتریسی مکتب کلاسیک

با توجه به پیش فرضهای تئوری بازیها می توان بیان نمود که طرفین عقلانیت دارند و انتخاب عقلانی انجام می دهند و هر کدام به دنبال حداکثر کردن مطلوبیت خود هستند. همچنین طرفین نسبت به یکدیگر اطلاعات کامل دارند و شناخت کاملی از یکدیگر دارند و می توانند بر اساس شناختی که دارند به تحلیل رفتار و موقعیت پردازند و بر اساس شناختشان نسبت به یکدیگر می توانند عمل و عکس العمل یکدیگر را پیش بینی نمایند. به جرات می توان گفت که در این بازی طرفین نسبت به یکدیگر اطلاعات کامل داشته اند. از آنجا که رومینا از خانه فرار کرده بوده است، نشان از اطلاعات کامل نسبت به پدر و شخصیت وی و تحلیل موقعیت است و درواقع او احساس خطر میکرده است که اقدام به فرار نموده بود و در بازگشت مقاومت می کرد. همچنین پدر نسبت به سیستم قضایی و دخترش اطلاعات کامل دارد که توانسته است هم سیستم قضایی را فریب دهد و هم دختر را در متقاعد کردن و جلب اعتماد فریب دهد. اکنون به سراغ تحلیل بازی می رویم تا ببینیم آیا هر دو نفر بر اساس عقلانیت بهترین انتخاب را انجام داده اند یا خیر. از دیدگاه رومینا عقلانیت انتخاب سود بیشتر به سود کمتر بوده است و او دنبال کسب سود ۳۰۰+ به جای سود ۲۰۰+ بوده است. پس حداکثر مطلوبیت برای وی بر اساس اعتماد کردن بوده است.

از دیدگاه پدر رومینا عقلانیت، انتخاب سود بیشتر به سود کمتر بوده است. او هم به دنبال کسب سود ۱۰۰۰+ به جای سود ۱۰۰+ و ۱۰+ بوده است و حداکثر سود و مطلوبیت برای وی بر اساس قتل رومینا بوده است. طبق عقلانیت انتخاب پدر رومینا ۱۰۰۰+ بوده است و انتخاب رومینا ۳۰۰+ بوده است و به خانه ای از جدول می رسیم که با رنگ آبی مشخص شده است. این نقطه تعادل بازی است که به تعادل نش معروف می باشد. به طور کلی میتوان بیان نمود که علت انجام این عمل مجرمانه تعادل نشی است که در این بازی بین دو بازیکن (پدر رومینا و رومینا) وجود دارد. با توجه به اینکه تئوری بازیها جای عقلانیت است و جای احساسات و تحلیلهای احساساتی نیست، رومینا می بایست انتخاب های پدر را بر اساس شناخت مورد تحلیل و پیش بینی قرار میداد و به این نتیجه می رسید که بهترین نقطه این بازی و نقطه تعادل نش بازی خانه آبی خواهد بود و بر اساس این پیش بینی می توانست مسیر بازی را نفع خودش تغییر دهد. این تغییر مسیر بازی می توانست با طراحی بازی جدید، یا با تغییر زمین بازی، یا با انتخاب استراتژی جدید و یا با وارد کردن بازیکن جدید به بازی باشد.

بند دوم: راه حل پیشگیری از جرم در مکتب کلاسیک از منظر تئوری بازیها

با توجه به اینکه تئوری بازیها نقطه تعادلی بازیهای کلاسیک را بر اساس تعادل نش پیدا میکند، می تواند بر اساس عقلانیت، موقعیتهایی را برای هر یک از طرفین بازی (بزهدار یا بزه دیده) تعریف نماید تا بتوانند بازی را به نحوی دیگر کنترل و مدیریت نمایند. اگر رومینا یا حتی پدر رومینا به این فضا در کنار مکتب کلاسیک با عینک و لنز تئوری بازیها نگاه میکردند، می توانستند بازی را تغییر دهند. این تغییر مسیر بازی می توانست با طراحی بازی جدید، یا با تغییر زمین بازی، یا با انتخاب استراتژی جدید و یا با وارد کردن بازیکن جدید به بازی باشد. تئوری بازیها در مکتب کلاسیک با توجه به تبدیل موقعیت مجرمانه به یک بازی و پیدا کردن نقطه تعادلی بازی (تعادل نش در بازیهای کلاسیک) میتوانست استراتژیها و تاکتیکهای جدیدی تعریف کند تا یکی از طرفین بخواهد نتیجه بازی را به نفع خویش و یا هدایت بازی به نقطه تعادلی که مطلوبیت طرفین را حداکثر کند پیش ببرند.

نتیجه گیری

• جمع بندی کلی بحث

با توجه به اینکه تئوری بازیها قادر است از هر مرحله که دلش بخواهد بازی مجرمانه را کنترل نماید، تئوری بازیها بین مرحله ابتدایی و انتهایی هر جرم با توجه به رویکرد مکاتب جرم شناسی، مراحل متعددی قائل است و ابزارهای قدرتمندی دارد برای حتی تبدیل بازی مجرمانه به یک بازی اقتصادی و یا هر بازی دیگر. بازیکنان در تئوری بازیها ابتکار عمل دارند و می توانند با تحلیل رفتار و تحلیل موقعیت، بازیهای جدیدی را در همان موقعیت مجرمانه تعریف کنند و نتیجه بازی را به سمت و سویی که مناسب تر برای خودشان یا هر دو طرف هست، ببرند. بازیکنان در تئوری بازیها می توانند ذات یک بازی برد باخت را تبدیل به بازی برد برد نمایند. این گزاره ای که بیان گردید برای ساختار نظام حقوقی ایران به منزله خروج از تمامی بن بستهای علمی و عملی بوده و می تواند نظام حقوقی ایران را به مرحله ای از تکامل برساند که قدرت کنترل هر جرمی تحت هر شرایطی را داشته باشد و با پیاده سازی و اجرایی نمودن این ایده، مقدمات جامعه ای عاری و خالی از جرم را طراحی و اجرا نموده و با تبدیل جرم به بازی و مدیریت و کنترل آن بازی، جامعه را از لحاظ نظام حقوقی ارتقا بخشد. لذا می توان بیان نمود که تاثیرات تئوری بازیها در نظام حقوقی ایران بسیار گسترده و مفید و موثر بوده و قادر است با تخلیه ظرفیتهای دانش تئوری بازیها در ساختار نظام حقوقی جامعه (هر جامعه ای از جمله جامعه ایران) مسیر جرم را وارد مرحله تکامل یافته و جدیدی نماید که تاکنون تجربه ننموده است و میزان ارتکاب جرایم را به نحوی چشم گیر، پیشگیری نماید.

• پیشنهادات نویسندگان

به دانشگاه ها و جامعه علمی کشور، اعم از اساتید و دانشجویان و اندیشمندان حقوقی و پژوهشگران توصیه و پیشنهاد میشود تا با انجام پژوهشهای مختلف در زمینه ورود تئوری بازیها به حوزه های مختلف حقوقی، زمینه ورود و ترکیب این علم نوین با دانش حقوق را فراهم آورند تا

بتوانند ظرفیتهای محدود علم حقوق را با ابزارهای نامحدود علم تئوری بازیها ترکیب نموده و چهره‌ای از علم حقوق را به ظهور رسانند که بتوان از آن به عنوان تکامل علم حقوق نام برد.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

- ۱- اختری، سجاد، موسوی فرد، سید محمد رضا، مومنی، سجاد، حیدری، عباس، ۱۳۹۶، بررسی ارتکاب جرایم با تاکید بر جرایم خشونت آمیز، نشریه نخبگان علوم و مهندسی، سال دوم، شماره ۲، خرداد ۱۳۹۶، صفحه ۱ تا ۱۰.
- ۲- برومند، یونس، ۱۳۹۵، تحلیل جرم از دیدگاه اقتصادی: کاربردی از نظریه بازی، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی
- ۳- حبیبی، بهنام، حبیبی، شهرام، ۱۳۹۴، واکاوی نظریه بازیهای دادرسی مدنی با تاکید بر بازی دادرسی همکارانه، مجله مطالعات حقوقی معاصر، دوره ۶، شماره ۱۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۴، صفحه ۱۶۷ تا ۱۹۳.
- ۴- حطمی، ایمان؛ پاکزاد، بتول؛ فرح بخش، مجتبی؛ خسروی، حسن، ۱۳۹۸، تحلیل علل جرایم اقتصادی ایران در پرتو نظریه های جرم شناسی اقتصادی، ۱۳۹۸، مجله مطالعات راهبردی ناجا، دوره ۴، شماره ۱۱، صفحه ۹۱ تا ۱۱۴.
- ۵- خلیلی عراقی، منصور، نوبهار، الهام، کبیری رنانی، محبوبه، ۱۳۹۵، تاملاتی در اخلاق اسلامی و آسیب شناسی جرم با رهیافت نظریه بازیها، مجله پژوهش های رشد و توسعه پایدار، سال ۱۶، شماره ۴.
- ۶- دادگر، یدالله، ۱۳۸۷، ابعاد و عملکرد نظریه بازیها در رشته های مختلف، مجله تحقیقات حقوقی، بهار و تابستان ۱۳۸۷، شماره ۴۷، از صفحه ۱۰۱ تا ۱۳۹.
- ۷- رضایی شورکی، طیه، ۱۳۹۹، بررسی عقلانیت کیفری مجرمین بر اساس نوع جرم و بزهکاران در نظام حقوقی ایران، نشریه تحقیقات حقوق قضایی، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، پیاپی و دوره ۲، صفحه ۸۴۷.

- ۸- گل پرور، مجید، شهابی، مهدیه، ۱۳۹۰، کاربرد نظریه بازیها در تبیین رقابتهای انتخاباتی، مجله تحقیقات سیاسی و بین المللی، بهار ۱۳۹۰، دوره ۳، شماره ۶، صفحه ۱۷۵ تا ۲۰۲.
- ۹- مداح، افشین، ۱۴۰۰، بررسی انتقادی قوانین با توجه به ذهنیت محاسبه گر مجرمانه در جلوگیری از به وجود آمدن جرایم در حقوق ایران، فصلنامه قانون یار، بهار ۱۴۰۰، دوره پیاپی ۱۷، صفحه ۹.
- ۱۰- مداح، افشین، ۱۳۹۹، بررسی اثرات ساختار نظام حقوقی ایران با توجه به عقلانیت کیفری مجرم در پیشگیری از جرایم، نشریه تحقیقات حقوق قضایی، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، پیاپی و دوره ۲، صفحه ۱۷۲.
- ۱۱- مداح، افشین، ۱۳۹۸، مکانیسم مبارزه با مفاسد اقتصادی شبکه ای در اقتصاد ایران، انتشارات برتر اندیشان.
- ۱۲- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، گلدوزیان، حسین، ۱۳۹۷، جرم شناسی پست مدرن و رویکرد آن به جرم و علت شناسی جنایی، فصلنامه حقوق کیفری، دوره ۶، شماره ۲۳، صفحه ۹ تا ۴۶.
- ۱۳- عبدلی، قهرمان، ۱۳۸۶، نظریه بازیها و کاربردهای آن، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- ۱۴- جرم شناسی نظری ولد، تامس جی برنارد، جفری بی اسنیس، الکساندر ال جرولد، ترجمه علی شجاعی، ۱۳۹۸، انتشارات سمت.

ب) منابع لاتین

- 15- Robert L. Birmingham, *Model of Criminal Process Game Theory and Law*, 1970
- 16- Cornell L. Davis, M. *Time and Punishment: An Intertemporal Model of Crime. Journal of Political Economy*, 96, 383–390, 1988.

17- Randal C. Picker, *"An Introduction to Game Theory and the Law"* (Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 22, 1994)